

ПРИЛОГ ГРАЂИ ЗА ИСТОРИЈУ ЕСНАФА У ЗЕМУНУ У XVIII ВЕКУ

Ослобођен године 1717 од Турске, дошао је Земун најпре под власт Ц. кр. дворске коморе у Бечу која га је наскоро иза тога препустила грофовима Шенборн (Schönborn). Поставши 1739 године, Београдским миром, пограничним местом, ушао је он 1746 године у проширену Војну границу и био под влашћу (јурисдикцијом) Петроварадинске регименте до 1749 године када је постао слободним војним комунитетом (општином), којим је од 1751 године управљао Магистрат с изабраним суцем на челу.

Ослобођени од војне дужности, бавили су се житељи Земуна трговином и занатима, производећи потребне артикле за унаоколно сеоско (граничарско) становништво.

Занатлије и трговци одмах су се били удружили у еснафе у сврху лакшег одржања, и то тако да су Срби углавном било у једним, а Немци, односно католици, у другим еснафима.¹ Они су набављали сировине и делили их међу своје чланове,² стајали под својим старешинама³ и покоравали се Магистрату,⁴ прогонили илегалан рад,^{4а} али нису стекли владарску привилегију за своје постојање, него су живели по прописима које је била издала било Генерална команда у Осијеку^{4б}, било бивша Коморска дирекција, било опет сам Магистрат, као и по прописима који су позајмљени из других привилегованих еснафа изван Војне Границе.⁵

Године 1767 потужиле су се ђурчије из провинцијалног Ирига путем Кр. угарске дворске канцеларије Дворском ратном савету⁶ да им је, уз претњу конфискације, забрањено куповати коже

у комунитетима Земуноу и Карловцима због тога што нису чланови њихових еснафа. Тим поводом позвао је био Дворски ратни савет 12.XI.1767 Генералну команду у Осијеку⁷ да ту забрану, као противну трговини и мануфактурама, укине и да извести какви су то еснафи, пошто му о постојању привилегованих занатских еснафа у Славонско-сремској војној граници и у њеним комунитетима није ништа познато, сем чињенице да је генерал фелдцајгмајстер барон Бек, као генерални инспектор Војне границе, предложио да Цар додели занатлијама Славонске границе занатску или еснафску привилегију као што је тада било учињено занатлијама Карловачке (Карлштатске) границе. Уједно је Дворски савет затражио да му се пошаље преписи свих еснафских привилегија и еснафских писама.⁸

Војна команда затражила је од Магистрата у Земуноу 1 децембра 1767 околности извештај о тужби иришких ђурчија и позвала га да извести да ли еснафи постоје у томе комунитету какви су, да ли имају једну или више привилегија или еснафских писама и од кога они потичу, како су еснафи уређени, те да пошаље оверене преписе привилегија и еснафских писама.⁹

Да би се могао поднети царици Марији Терезији предлог да занатлијама у славонским војним комунитетима према њиховим приликама подели занатске привилегије, наложила је 14.VI. 1768 Генерална команда Магистрату у Земуноу да јој чим пре пошаље извештај колико има и какве су занатлије у Земуноу, у коме еснафу су учлањени те списак њихових имена и презимена.¹⁰

Магистрат је 23.VI.1768 удовољио томе наређењу, додавши у поименичном списку још и вероисповест сваког појединог мајстора.¹¹

На основу предлога Славонско-сремске генералне команде, царица Марија Терезија доделила је 1.IX.1768 г. занатлијама Славонске границе и војних комунитета: Петроварадина, Земуна, Карловаца, Буковца, Митровице, Винковаца, Брода те Старе и Нове Градишке следеће занатско уређење и слободу:

1) Сви занатски мајстори и калфе у целој Славонској војној граници и у њој припадајућим комунитетима: Петроварадину, Земуну, Буковцу, Винковцима, Броду те Старој и Новој Градишки чине један привилеговани еснаф равноправан са свима другима привилегованим занатлијама, мајсторима и калфама, еснафима и задругама у Угарској те свим угарским и немачким наследним краљевинама и земљама.

2) Како, међутим, чланови ових сједињених еснафа у целој Славонској војној граници станују раздвојено у тако различитим и делимично између себе тако удаљеним комунитетима и крајевима, да би им било претешко да са својим занатским скупштинама буду везани за једно једино место, па су они због тога у неким комунитетима већ подељени у мале нарочите еснафе те имају нарочите ладе, заставе и устабаше, док с друге стране засад још нису тако многобројни да би од сваке струке занатлија у сваком комунитету могли уредити један нарочити, ма и малени еснаф, Царица допушта да се од занатлија у Славонској граници уреди у Петроварадину, као за то најприкладнијем војном комунитету, главна гранична еснафска лада, а усто да не само римокатолици и православни (грчко-несједињени) задрже своја већ постојећа еснафска одељења, него да се образује још више таквих еснафских одељења у дотичним комунитетима. Они би се оснивали према нахођењу Генералне команде било од истоврсних, било од удружених занатлија разних струка, као и од мајстора једног или више комунитета с тим да се сва како стара, тако и нова сматрају удруженим фили-

јалама и нераздрживим члановима привилегованог славонског главнограничног еснафа. Тим се све занатлије Славонске границе (осим ткалаца платна, плетача, штрикера и других који свој занат врше у целој Граници или се баве вањском прођом па се, према томе, не могу никако ограничити) имају уписати у граничну Главну еснафску ладу или у једну с њом сједињену филијалну ладу.

3) Ова се Ц. кр. привилегија има у оригиналу чувати у Главној еснафској лади, док ће се филијалним ладама издати оверени преписи, и њих треба сваке године приликом одржавања састанака бар једанпут прочитати и тачно се придржавати прописаних наређења.

4) Допушта се занатлијама Славонске границе да у оним ладама у којим су уписани, према томе и у свакој филијалној еснафској лади, према потреби и у сврху чувања доброг реда, с времена на време одржавају своје нарочите еснафске скупштине, да код сваке ладе изабирају сваке године две нарочите устабаше (цехмајсторе) и да ови погађају шегрте, да изучене ослобађају, да им издају калфенска писма и објаве и да се, како код главне, тако и код филијалних еснафских лада те код власти, служе печатом.

5) Примање нових мајстора има, међутим, овисити у свако време од одлуке власти. Она има стога како код страних, тако и код домаћих пазити само на вештину, марљивост и друга добра својства, и способном молиоцу мајсторског права не сме се отежавати стицање права високим таксама, нити се сме на мајсторском испиту захтевати од кандидата да израде скупе предмете, него мајсторска такса има, према нахођењу, бити умерена, а у случају да је молилац сиромашан, има се сасвим опростити.

6) Шегрти се не смеју употребљавати за обичне кућне послове или као служавке, него их мајстор мора тако добро поучавати, да они одмах у првој години свога учења науче све оно што је потребно за занат, па се стога шегрти по измаку године имају пред еснафском скупштином савесно испитати од два цехмајстора. У случају да је мајстор

био немаран у поучавању, има му се, према одлуци еснафске скупштине или власти, прогласити изгубљеном погође-на плата за учење (школарина), а шегрт се има предати на учење ревноснијем мајстору.

7) Ниједан мајстор не сме од другог мамити шегрте или калфе, нити примати одбеглог шегрта.

8) Ако калфа оде без допуштења мајстора, има се расписати потерница да га у другом месту ниједан мајстор не узме у посао.

9) Ако се калфа у погледу плате или чега другог сматра оштећен од мајстора, може се потужити еснафу или властима.

10) Сваки се калфа мора код ладе пријавити. Испочетка, кад дође, има се јавити чувару коначишта или најстаријем калфи, а затим има бити одведен мајсторима који их требају. Ниједан мајстор не сме, уз претњу казне, бити погодован. Ипак оне калфе које је један мајстор позвао из друге земље имају остати код њега.

11) Сви мајстори и калфе морају по нахођењу еснафа и одобрењу власти улагати извештај новаца у ладу да се њиме и оним који потиче од глобе помажу болесне калфе. Овај и сваки други новац ладе има власт сваке године уредно прегледати и примити обрачун примитка и издатка.

12) Све комисијске, региментске или друге велике радове имају мајстори између себе поделити с тим да се предмети који не одговарају уговору могу одбити.

13) Цехмајстори имају пазити на то да њихови мајстори купују само добру сировину (материјал) и да је набављају за што је могуће нижу цену, да је за јефтину цену прерађују. Како је ово од користи не само целој земљи, већ и самим мајсторима, јер мами земаљске становнике да све своје потрепштине купују у самој земљи, зато се

14 — сваки мајстор који добавља лош рад или за њега тражи неоправдану плату не само има казнити од стране еснафа него, на тужбу, и од власти, а тужилац се, према правичном налазу, има обештетити.

15) Ниједан мајстор не сме другоме материјал препродавати или било шта

поскупљивати, него има поступати несебично, часно и суседски.

16) Ови сједињени еснафи имају се уздржавати од занатлиских пијанчења која у другим Ц. кр. наследним земљама већ престају, затим од тзв. плавих понедељака (Blau Montag).¹² Насупрот томе, треба да много више својим занатима добро управљају. Никада нека не одржавају без присуства комесара постављеног од власти састанак главног и филијалног еснафа; еснафски састанак не смеју да отварају неовлашћена лица, а комесар има у свако доба да пази на ред, економисање, неумереност и правичност кажњавања, као што је то и код свих других привилегисаних еснафа у наследним земљама уведено.

17) На таквим састанцима мора се расправљати скромно и трезвено, избегавати свађу, један другог да не презире и не вређа и нека се клоне псовки. Калфама је, уз претњу осетљивих телесних казна, забрањено буђење.

18) Ако мајстор или калфа без оправданог узрока изостане од редовних састанака оне ладе у којој је уписан и у којој је обавезан да се само једанпут у години појави, може га еснаф казнити глобом у корист ладе, а ако остане и на даље упоран, може га власт оштрије казнити.

19) Кад умре мајстор, имају га сви мајстори и калфе дотичног места до гроба испратити.

20) Ови сједињени еснафи Славонске војне границе имају између себе одржавати добре обичаје, а оно што у овим прописима није садржано, Царица ће најмилостивије одобрити да се то по нахођењу и одобрењу власти задржи и уведе.¹³

12 јануара 1769 наредила је Славонска генерална команда Магистрату да градски судија и кројач Вехлинг, пекар Рехлицер с два српска и једним немачким мајстором дођу 24 т. м. по еснафску привилегију Комисији у Осијек, а пре свога поласка да заједнички размисле који да се занати код филијалног еснафа сједине и упишу у једну ладу, па да оно у чему су се споразумели потпишу и Генералној команди донесу.¹⁴

Својим дописом од 1 јануара 1769

Copia Copiata
 I. H. Maria Theresia von Gottes
 Gnaden Römische Kaiserin, Wittib, Königin
 in Ungarn, Böhmen, Dalmatien, Croatia, und
 Slavonien, Erbherzogin zu Oesterreich, Herzogin
 zu Burgund, Grossfürstin zu Siebenbürgen, Herzogin
 zu Mailand, Mantua, Parma etc. kaiserliche
 Erbschaftin zu Habsburg, zu Flandern, zu Tyrol etc.
 verwilligte Herzogin zu Lothringen, und Saar, Groß-
 Herzogin zu Toscana etc. etc.

Inbinnen persönlich mit diesem Brief, und dessen
 Sinn allerwünschlich, in welchem wir in Ungarn zu
 gubernium königlich Slavonien Commandanten
 General, und Major-Marysall, Hauptmann Franz Jovan
 von Hofferwirth, auf ungarischer Haupt, Ludwig
 Hoff in unbeschränkter Befehlstellung gemacht habe,
 wann auf ganz in Ungarn gubernium Slavonien
 Militär, pranzosen, und Ruhen dazzu gehörigen
 Militär, Comunitäten, Subalternen, Soldaten,
 Carlowitz, Puckowitz, Mikovitz, Vinckhoffe, Orad,
 in un edel. im Mü., Gradiska zu Ungarn, quae
 dreyßten Hatzgattellen in Ungarn der Haupt
 untern sind vornehmlich, alle in der warden
 dreyßigsten in gewissen zünftigen inzulassen,
 warden ein zum Heile beysehende zünftigen in
 besitzung, Pissnitz, Gindra, Tissa, Pflögen,
 Opauken, Waisend, Lissene, Barbigow, in
 Haffmanawitz mit ungarischen, von dem aufzuehen
 Lictwa, Gaudenrth, Policala, Drünung, in
 feigstlichen beywändig, gauden mit mit godesen
 ungarischen ungar, welche die Heile unter allen
 rigere forbringung Ungarn dertändigen ungar.
 Comand, eine in demmassigen Comandi, Direction,
 ein

Сл. 1 — Почетак Еснафске привилегије коју је царица Марија Терезија поделила занатлијама Славонске границе и војних комунитета 1. IX. 1768 године.

саопштила је Генерална команда Магистриту у Земуну да је Царица на њену претставку упућену Дворском ратном савету, а путем овога највишем месту, даровала занатлијама на подручју Славонско-сремске границе занатску или еснафску привилегију једнаку оној која је дана занатлијама у Карловцу, а која их је изједначила са занатлијама и калфама у мађарским и немачким земљама. По њој, у Славонској граници ослобођене и из ње исељене занатске калфе могу без запреке бити званично помагане у наведеним наследним земљама. Петроварадин је као најприкладније место одређен за главну еснафску ладу, па је закључено да се оригинална еснафска привилегија заједно с тоталним (општим) уређењем свих еснафа и у њих инкорпорираних занатлија онде смести и најбрижљивије чува, а филијални еснафи у војним комунитетима да добију оверене преписе које ће чувати и њих се придржавати.

Да се, међутим, ови прописи који се налазе у Привилегији тачно одржавају, власт ће како код главног, тако и код филијалног еснафа поставити свога комесара и то комунитетског синдика да стално присуствује еснафским скупштинама.

Будући да се сви мајстори и калфе свих места у Славонској граници признају за привилеговане праве занатлије, имају се они као сви остали помагати и примати, из чега произлази да еснафи у Граници морају у своје еснафе и ладе и друге занатлије и мајсторе из суседног Провинцијала и жупанија, ако су они православне вере, примати и инкорпорирати, а њихове синове и друге дечаке да могу узимати за шегрте и ослобађати за калфе.

Што се тиче калација (торбара) који се баве трговином готовим занатским производима, има им се таква продаја обуставити онда ако занатлије могу то да начине; калацијама се има допустити да количину таквих готових занатских производа коју имају на залихи продаду, а Магистрату се налаже да не допушта калацијама да увозе готове ствари ако само занатлије могу то публици да праве.

Ткање платна, плетење, прављење одеће и такви општи кућни радови не могу се уврстити ни у један еснаф; све оно што Граничар начини за своју кућу и сопствену употребу остаје и убудуће, као и досад, допуштено. Само се по себи разуме да се онај Граничар који производи занатске продукте за продају има сматрати као занатлија, па је обавезан да се упише код једне еснафске ладе и да се даде ослободити за калфу те плаћати и новчани допринос.

Ову привилегију и еснафске прописе има свако поштовати, па је командантима тврђава и регименти наложено да их не само заштићују, него да пазе да се извршују.¹⁵

Својим дописом од 16.II.1769, одговорио је земунски Магистрат Генералној команди на њезин налог да се према наређењу Царичину имају католички еснафи сјединити с православним и поделити у четири еснафа, да се Срби томе одмах испочетка противе те да су путем своје депутације послане у Осиек замолили да буду одељени од католика и разврстани у три нарочита филијална еснафа. Као пример они су навели Нови Сад где постоји таква подељеност. У томе допису Магистрат извештава да немачке занатлије нису против тог сепарирања, али траже да српске занатлије код њихових лада врше уговоре са шегртима, ослобађање и примање мајстора, чему се Срби противе тврдећи да је Царска привилегија подељена свима занатлијама Славонске границе, а не само Немцима. Магистрат моли Генералну команду да одлучи да ли се српске занатлије морају уписати у немачке еснафе.¹⁶

21 фебруара 1769 јавила је Генерална команда Магистрату да није допуштено да грчко-несједињени (православни) мајстори сачињавају посебну еснафску филијалу, него да се, сходно Царичином наређењу, имају ујединити с римокатоличким и да морају плаћати лади умерену таксу.¹⁷

Магистрат је на то почетком марта 1769 известио Генералну команду да је њено наређење од 21.II. 1769 саопштено српским мајсторима и да се они имају с немачким сјединити у четири еснафа,

али да су они изјавили да се надају да ће Генерална команда одобрити да се они оделе од Немаца, јер би то сједињење значило за њих потпуну пропаст. Српски мајстори су даље изјавили да њихове калфе имају простију храну, да морају више да раде, а немају одмора недељом и празником као што је случај с немачким помоћницима. Када би се ујединили, морали би Срби својим калфама побољшати храну и плату. Они стога моле да остане на снази онакав занатски ред какав је дат од Магистрата, а по којем су они више година мирно живели. Како према чл. 2 Царске привилегије све занатлије Славонске војне границе сачињавају Главну граничну еснафску ладу са седиштем у Петроварадину, а поред ње могу да остану не само већ постојећа мала еснафска одељења како католичка, тако и православна, него се могу оснивати још више таквих еснафских одељења с мајсторима разних струка па и од мајстора из једног или више комунитета, — на основу тога они моле да се барем уврсте у три, од немачких мајстора одељене, еснафске ладе као филијале Главне граничарске еснафске ладе у Петроварадину. Магистрат извештава да при таквим околностима немачке занатлије немају ништа против овог сепарирања, ако се допусти да се код њих врши уговарање, ослобађање шегрта и уписивање мајстора. Магистрат, с обзиром на такве прилике, мора да призна да би Срби, кад би се ујединили у исту ладу с Немцима, имали од тога у свом послу велику штету.¹⁸

Генерална је команда 14.III.1769 одговорила да је немогућа подела српских занатлија у три оделите ладе тим више што ће православне занатлије, ако се не сједине с католичким у четири ладе, изгубити превишњу милост и тим се сами лишити превишње привилегије.¹⁹

Поред свега тога, српске су занатлије остале упорне при својој одлуци да се не сједињују с немачким у заједничке еснафе.

7 јула 1770 била је свима земунским српским занатлијама саопштена одлука Дворског ратног савета од 23 маја 1770 да се они имају сјединити са својим не-

мачким друговима у заједничке еснафе, на што су претставници абаџија 11 т. м. изјавили пред Магистратским већем да они на то не могу пристати и да ће, ако их се на то присиљава, радије напустити занат. Ту своју изјаву образложили су следећим:

1) Занатски обичаји код немачких мајстора су различити. Код српских занатлија морају се, наиме, калфе много строже присиљавати на рад, јер уз онакав начин какав влада код католика, они (Срби) не би са својом зарадом могли излазити. Код српских занатлија калфе добијају, као и служинчад, годишње 40, 50, 60 и 70 ф. и могу, уз штедљиву исхрану, много мање да спавају него код немачких мајстора, а усто и недељом и празником остају код куће и чувају дућане у којима продају робу која се налази на залихи. Поврх тога, калфа, уколико занатски рад није хитан, мора да, или сам или с мајстором, узме мотику на леђа и да пође на рад у виноград и башту. Овакви поступци нису дакако по вољи њиховим калфама, и они желе да се с њима поступа по немачким занатским обичајима. Ако би се они помешали с немачким калфама, желели би да се с њима поступа по немачким обичајима, а у том српски мајстори, крај постојећих прилика, виде своју пропаст, па ће радије узети надничаре него да падну на просјачки штап и да оштете повериоце.

2) Вероисповест је велика запрека, иако им се допушта сва слобода вероисповести и они су ослобођени од литија и других римокатоличких верских обреда. Сједињени би католици морали барем једно време служити код њих, а српске калфе код католичких мајстора, а то би изазвало незгоде и штете, јер католички и православни празници не падају у исто време, па би калфе код иноверних мајстора светковали дво-струке празнике.

3) Они раде претежно за продају и због својих других послова не могу стално да буду у дућану и поверавају га калфама. Препреке сједињењу је и у томе што већином дају на вересију унаоколним местима па не могу своје калфе тако често мењати као што чине нема-

чки мајстори, јер у једног туђег човека не могу имати тако много поверења. Чак кад би он био и највернији, имали би они од тога мало користи пошто такав калфа не познаје њихове муштерије ни људе. Претставници абација су још изјавили да немачких занатлија нема толико као њих, посао им се носи у кућу и боље плаћа. Што се тиче њих четворице, они не би могли живети кад би требало да раде само за Земун, јер Земунци слабо носе њихове грубе радове, већ највише дају правити одело за себе и своје жене код мађарских и немачких кројача. Стога они живе само од унаоколних места и вашара те морају да своју продајну робу производе што јефтиније ако желе да нешто продаду, јер је сав Срем пун таквих занатлија, па се они такмиче ко ће своје производе да даде јефтиније да се на тај начин одрже. Кад би они, према томе, држали калфе онако као што то чине немачки мајстори, морали би радити на своју штету или повисити цену својим производима. Ако би држали своју робу на вишој цени од оне по којој продају мајстори из Провинцијала, не би тада могли ништа продати и морали би пропасти. Било би тешко сјединити се и са католичким мајсторима исте струке и онда ако би били потврђени стари обичаји српских еснафа. Изгледа да би било незгодно и да код њих буде само један или два католичка мајстора, јер не би знали како да дохотке ладе право и без свађе поделе и у част божју употребе. Кад би само један једини или два католичка мајстора били код њих, они им не би могли оспоравати да иду у католичку цркву и на мисе као што је то занатлиски обичај и обратно, ако би они (православни) били мањина у једној лади. То би доводило до несугласица које би било тешко стишати. Они стога радије желе да својим новцем исходе код њеног величанства за себе посебне такве слободе тим пре што су Срби-занатлије и иначе у свим местима у Угарској због оваквих различитих обичаја одељени, па и онде где су били сједињени.

Сасвим друкчије стоји ствар с месарима који не могу држати друге калфе него католичке, па би се њи-

ховим калфама свиђало да се морају сјединити с католичким. Пекари, међутим, могу сами, без иједног калфе, да пеку хлеб, а могу то да чине и с католичким калфом, јер пекар мора да ради и недељом и празником и код њих и код католика. Због свега тога су се пекари и месари могли сјединити у заједничке еснафе.

Ако би се радило о томе да се с њима уједине они католици који су с њима исте струке, они се не би много противили. Како их, међутим, без обзира на то што таквих занатлија има доста, желе сјединити са више њих и то с Немцима који не знају српски, они не могу на то да пристану без своје највеће пропасти, јер би их било више заједно, па би морали више времена протраћити у састанцима о стварима сваког еснафа.

Моле да се остане код дотадашњих поступака с калфама и да се могу сјединити једино с католичким мајсторима исте струке и да се доходи деле пропорционално, по главама, да се, на тај начин, избегну у будућности несугласице.

Претставници чизмарског заната изјавише да се не могу да сједине с католичким занатлијама у једну ладу и да би радије желели да напусте такву слобостину него да моментано пропадне.

Они су изјавили да су им разлози противљењу исти као и абацијама, с додатком да они већ од старине имају пример неслоге која може да настане из таквог сједињења. Пре 16 година су три католичка чизмара наговорила православне чизмаре да се на исти начин с њима сједине и да уведу исто уређење какво је уобичајено код еснафских мајстора. Они су на то пристали, а католици су на то набавили препис чизмарске привилегије и уредили ладу коју су католици узели у своје руке, а они су кључеве код себе задржали. Накоро су настале међу њима несугласице, јер су тројица католичких чизмара захтевала да им Срби уступе своје калфе и да се, на штету Срба, сматрају с њима једнаким, па су захтевали исти део за католичку цркву без обзира на

то што је католика било свега 3, а Срба преко 10 чизмара. Када су видели да су од католика преварени, тражили су да се од католика откину па су потрошили преко 170 ф. док су то постигли. Они желе, стога, радије на почетку да буду опрезни него да несложно живе.

Претставници ћурчија дали су исту изјаву као и абације и чизмари против сједињења. Исто су то учинили и сапунције. Капамације и терзије 23.VI.1770 изјавише да у погледу калфи имају исто страховање као и абације, да се боје будућих неслога и стога не могу да се с католичким занатлијама сједине у једну ладу.

Два остарела берберска мајстора изјавише да се не би устручавали да се сједине с католицима, с којима као и с католичким калфама једнако стоје, да су млађи и да имају мушких наследника, док је трећи упитан 25 т. м. дали се жели сјединити с католичким занатлијама или барем берберима, према превишњој жељи, одговорио да он, осим исповедања вере, не би имао други оправдани разлог да се томе противи кад и старији бербери не би били против тога. Кад му је било саопштено да се, према Царичином наређењу, вршењу верозакона не сме сметати, није знао да наведе никакав разлог. На исти се начин изјаснио још један берберин уз додатак да је превише сиромашан.²⁰

Срби-занатлије у Земуну нису се били задовољили тим да само пред Магистратским већем изјаве своје противљење уједињењу с католицима у исте еснафе, него су 29 јуна 1770 упутили путем земунског војног команданта, пуковника барона Штурма, претставку Генералној команди у Осијеку против тога сједињења. На њу је стигао одговор од 3.VII.1770 који је 7 т. м. био саопштен православним занатлијама. У њему се приговарало Србима да су својим противљењем показали непослушност спрам Царичиног наређења и да су се изложили најосетљивијим казнама, на што су они изјавили да својом претставком у којој су приказали околности које би их могле довести до пропасти нису помишљали да се супротставе Царичиној милости или још мање да

искажу непослушност или отпор, јер намере Царичине не иду за њиховим уништењем. Они стога моле Генералну команду да њихову молбу узме у разматрање и да милостиво отклони околности које им прете неизбеживом пропасти једним или другим средством да они, на тај начин, не буду ослабљени него да постану способнијим за плаћање контрибуције.²¹

Како су се месари устручавали да уђу с католицима у исти еснаф, закључило је након претходног саветовања Магистратско веће 25.IX.1770 једногласно да месарима даде јемство да ће их с њиховим занатом сматрати равним осталим мајсторима ако се учлане у привилеговани еснаф, па је уједно закључено да је тада довољно три месара и да код тога има остати. Даље им је за г. 1771 за касапницу, ливаде и пашу стоке одређен порез од 300 ф. с тим да печењари и гостионичари за своју потребу могу бесплатно клати као и пре.²²

19 октобра 1770 саопштила је Генерална команда Магистрату на основу рескрипта Дворског ратног савета од 23.V.1770 да код уређења еснафа није Царичина намера ишла за тим да православне занатлије оддели од католичких него да их сједини, а да православни нису обавезни да врше католичке верске обреде па је Генерална команда у том наређењу изјавила да су сви они који неће да се покоре занатским привилегијама и неће да се инкорпорирају недостојни царске милости и нису овлашћени да обављају занат, што је допуштено само еснафским занатлијама. Због тога, Магистрат има тврдоглавим занатлијама обуставити даљи рад. Магистрату се приговара што допушта да се ствар отеже, а синдика треба опоменути да престане с пристрасношћу у корист православних. На концу се допушта да Магистрат распореди занатлије у више еснафских лада уколико то сматра за добро.²³

Магистрат је нато 27.X.1770 позвао једанаест српских мајстора (ћурчиског, чизмарског, абаџиског, капамациског и сапунџиског заната) и прочитао им наређење Генералне команде од 19 октоб-

ра 1770 и затражио да се у том погледу изјасне. Они су сви, сваки понаособ, изјавили да се не могу сјединити с католичким друговима у један еснаф и да радије напуштају занат, молећи да им се даде рок да среде своје прилике. Зато је Магистрат 3 новембра 1770 послао Генералној команди промеморију у којој је саопштио како су Срби-занатлије одбиле да се сједине с католицима и да траже за сваки свој занат посебну филијалну ладу да узмогну своје занатске ствари решавати према нарочитим потребама и обичају сваког заната; да не буду спречавани од других којих се те потребе и обичаји не тичу и који су друге вероисповести. Они моле да им се омогући да избегну пропаст на коју су осуђени ако се сједине с Немцима у коју филијалну ладу, јер ће у противном случају морати напустити занат и моле рок да продаду већ израђену робу и исплате своје дугове. Како православни сматрају да би њихова пропаст проишшла из различитог поступка с калфама, то би се, према мишљењу Магистрата, могло томе помоћи да се земунске занатлије распореде у 12 филијалних лада: 3 немачке, 3 српске и 6 мешовитих, од којих су неке (рибари, сапунције, абације, чизмари, капамације) биле састављене од једног, а остале од више заната. (У свему је било 162 занатлије: 50 католика и 112 православних). Они би се имали тако распоредити, да не би могли ни најмање с правом тој подели да приговоре, јер би дошле заједно само оне занатлије које се у главним поступцима и обичајима слажу без обзира на веру. Како се има само још решити питање расподеле доходака оних лада у којима су заједно припадници обеју вероисповести, како ће се, наиме, ти дохоци употребити, без препирке, у религиозне сврхе, ако они који су у мањини буду захтевали једнаки део за своју цркву, Магистрат је мишљења да ће занатлије бити задовољне ако се дохоци поделе према броју чланова. Крај таквих прилика треба да сви еснафи без разлике вероисповести уреде још једну ладу да њезин старешина и потстарешина решавају спорове који могу да настану између једног или

другог заната и да дају савете о бољем уређењу заната. На тај ће се начин не само удовољити Царичином мишљењу да сви католички и православни еснафи буду уједињени, него ће се решити жалбе православних занатлија.

Генерална команда прихватила је овај предлог Магистрата и својим наређењем од 10.XI.1770 одобрила предложену поделу на дванаест еснафа као и то да се оснује једна главна лада. Како није право да православни мајстори плаћају за католичке кварталне мисе, има Магистрат на то пазити да се дохоци ладе троше само на оне ствари које се тичу ладе, а католички мајстори могу за своје побожности и кварталне мисе основати нарочити фонд.²⁴

Царска се воља ипак спровела, и Срби су на концу ушли у основане еснафе.

На захтев Генералне команде од 6.XI.1772, Магистрат јој је 16.XI. т. г. послао ове податке: о таксама које се плаћају лади при пријему шегрта, при ослобођењу њиховом, колико кад се постане мајстор, колико плаћају годишње у ладу мајстори и калфе, колико траје учење шегрта са школариним или без ње, с оделом или без њега. При пријему шегрта плаћа се 1 ф. 30 кр., при ослобођењу њихову код неких 3 ф., а код других 1 ф. 30 кр., кад се постане мајстором 12 ф., а мајсторски синови, мајсторска удовица или кћи 8 ф.; годишњи принос у ладу износи за мајстора једну форинту, а за калфе у неким занатима 52, а у другим 24 крајцаре — (форинта има 60 крајцара). Шегрти који не плаћају ништа за поучавање и без одела уче занат 4 године, а они који то плаћају — три године, награда за поучавање износи 20 ф., а код лицидера 100 ф. Годишњи приходи изnose 18, 16 и 9 ф. код мајсторских а већином 6 ф. (код лицидера 4) ф. код калфенских лада. Од годишњих еснафских прихода (24 односно 20 ф.) троши се код католика, где су сами у еснафу, 12 или 11, а где су са Србима 2—3 ф. на богослужење, док су православни у томе скромнији, издајући у ту сврху свега 1, 2, 7, 4 и 10 ф. На остале еснафске издатке одлазило је по

4 ф., па је за помоћ болесним и сиромашним калфама и мајсторима остајало свега 8, 7 и 6 ф.²⁵

Генерална команда у Осијеку 28.XI.1772, поводом Промеморије послане 16.XI.1772 од еснафског комесара у Земуну у погледу такса које се имају плаћати еснафским ладама и њихове употребе, тражи да јој се одмах пошаље извештај о бројној снази појединих еснафа те колико је у њима учлањено католичких и колико православних мајстора. Еснафски комесар има саставити по овим тачкама тотални извештај. Осим тога он има пазити на ред и да се упутства дана већ од Генералне команде тачно извршују.

Не уважајује се предлог комесара да се при сваком еснафу постави посебни комесар, јер је довољно да он буде то за све. Одобрење да му се даде награда из еснафских доходака не овиси толико од предусретљивости Генералне команде која би му то радо одобрила, него више од годишњих прихода еснафа. Чим еснафски доходи досегну такав степен побољшања, може еснафска скупштина одобрити, према одредбама Дворског ратног већа, еснафском комесару награду. Комесар се има суздржати од тога да самоваласно узима новац од еснафа.

Генерална команда такође упозорава да комесар и еснафски старешина морају знати какве обавезе имају и да ће свако недопуштено трошење новца морати надокнадити еснафској лади.^{25а}

Славонска Генерална команда саопштила је била 31.X.1782 наређење Дворског ратног савета да се војни комуни-тети имају насељавати и проширивати не домаћим него немачким занатлијама.²⁶

Магистрат је исто тако спроводио такву германизаторску политику својих старијих власти те се у септембру 1784 залагао да један католик буде примљен за златарског мајстора уз мотивацију да су „су сва три златара Срби, а нема ниједног Немца“.²⁷ Иначе су Срби занатлије имали потпуну слободу своје вере, али су морали празновати четири католичка празника: Божић Ускрс, Духове и Телово.²⁸

Ипак су се, међутим, нашла два срп-

ска златарска мајстора која се нису хтела да се сједине с Немцима у један еснаф, па им је Магистрат у смислу наређења Генералне команде од 19.X.1770 забранио даљи рад. У жалби против тог поступка замолила су та два златара да буду сједињени са српским кројачима, званим капамацијама. Спроводећи ту жалбу Генералној команди, Магистрат 25.V.1775 истиче да је једини разлог тој тежњи за сепарирањем верска разлика која код помешаних еснафа проузрокује двоструке издатке за верске потребе и изазива несугласице због употребе ладиног новца за восак и богослужје. Због тога Магистрат моли Генералну команду да допусти не само златарима него и осталим православним занатлијама да се одеље од католика, тим пре што против тога сепарирања немају ништа да приговоре католички мајстори, јер су они еснафи у којима су само Немци набавили себи црквени барјак и још су у могућности да новцем из ладе помогну своје невољне.²⁹

Све ове претставке нису биле уважене и српске занатлије остале су у еснафима заједно с немачким (католичким) мајсторима. Тесарски помоћници су се томе противили све до 17.VIII.1784 када им је прочитано наређење Генералне команде да се имају прикључити еснафу уз претњу забране рада³⁰.

Еснафи су стајали не само под надзором Магистрата, вршеним преко комесара-синдика, него и под контролом Генералне команде. Ова се преко Магистрата распитивала о еснафским приликама,³¹ а они су јој морали концем сваке године подносити своје обрачуне. С тим послом ишло је доста тешко, јер је међу мајсторима било мало људи који су могли обрачуне прописно саставити, а синдик-комесар је био преоптерећен својим магистратским пословима, док су у Земуну били ретки писари који би те ствари могли да доведу у ред.³²

И право еснафа да одлучују ко ће бити примљен за мајстора било је врло ограничено, тако да су они у том погледу имали само право да изнесу своје мишљење и ставе своје предлоге, док је Генерална команда сама додељивала мајсторско право, често и против пред-

лога еснафа, а осим тога је каткада утврђивала и број мајстора у појединим занатима.³³ Када сапунџијски еснаф није хтео да калфу Димитрија Савића, коме је његова ташта препустила занат, призна за мајстора, него се еснаф обраћао самоме Цару претставком да се број мајстора не повећава, Магистратско је веће на седници од 7.VI.1782 наложило сапунџијском еснафу да под претњом глобе од 5 форинти има примити Савића за мајстора.³⁴ Еснаф обућарски није хтео да прими Јохана Гриха за мајстора, јер има иметак само од 30 ф., а усто је груб с мајсторима, али је Генерална команда наложила у августу 1782 обућарском еснафу да Гриха прими за мајстора³⁵. На жалбу обућара Стефана Сајдела да га обућарски еснаф неће да прими за мајстора, Генерална команда 14.IX.1785 налаже Магистрату да молиоцу прибави тражено мајсторско право или да саопшти који су разлози томи одбијању.³⁶ Еснафи су се нарочито противили пријему мајстора из Турске, јер су им они наносили штету,³⁷ а Генерална је команда 10.II.1784 доделила мајсторско право једном Грку-кројачу из Сереза, иако се томе противио и сам Магистрат.³⁸ Иначе су молиоци за мајсторско право били од Магистрата упућивани да се прво обраћају „као што је ред“, на еснаф.³⁹

Иако су неке калфе испуњавале услове за стицање мајсторског права: еснафски изучили занат, провели у „вандровки“ прописани број година и били способни да начине Meisterstück (мајсторско дело), ипак су им еснафи то право често пута ускраћивали. При томе су наводили разне разлоге: да је молилац слабо изучио занат и да за време учења није био ни у једном већем граду,⁴⁰ да у граду има доста мајстора дотичног заната са slabим приходима,⁴¹ да молилац није обавио прописану вандровку.⁴² Међу молиоцима било је и таквих који су као калфе радили 8—10 па и 15 година.⁴³ Две абациске калфе тужиле су 12.IV. 1797 абациски еснаф да их није примио за мајсторе, иако је још у мају 1796 добио од власти налог да то учини.⁴⁴ Кројачки је еснаф 22.III.1799 предложио Магистрату да се одбије

молба мађарског кројача Матије Крижанића да му се допусти да свој занат даде у закуп.⁴⁵ Чизмарски је еснаф 23.III.1784 упутио Врховном комунитетском инспектору претставку да не допусти да постане опет мајстор човек коме је због тешких престапа било одузето мајсторско право.⁴⁶ 6.XII.1792 потужили су се немачки кројачи Генералној команди што је Магистрат, не базирајући се на њихову претставку и молбе, доделио мајсторско право једном калфи и тиме њима отежао живот.⁴⁷ Магистрат је одговорио да је тај калфа положио мајсторски испит пред тим мајсторима из кројења женског одела, а томе послу да ти мајстори нису довољно вешти, па су Земункиње које све носе немачко одело биле присиљене да дају своја одела шити кројачицама или у друга места. Осим тога комунитетски Регулотив од г. 1787 одређује да Магистрат мора да постави новог способног мајстора ако занатлије држе више од једног калфе, што је овде био случај.⁴⁸

У погледу висине цена надлежан је био Магистрат, односно Генерална команда, одређујући не само цене неким занатским производима на пр., свећама и сапуну те месу, већ и наднице калфама. Магистрат је 10.IV.1775 замолио Генералну команду да се допусти зидарским и тесарским мајсторима да својим калфама плаћају веће наднице него што је прописано, јер ће иначе остати без помоћника, па се неће моћи зграде зидати и поправљати.⁴⁹

Да би се спречиле претеране цене и лош рад занатлија, Делегирани војни суд 21.V.1784 саопштио је Магистрату да никоме није забрањено да даде да му се ствар изради код мајстора у другим комунитетима ако мисли да ће се извршити боље и јефтиније⁵⁰.

Било је и таквих мајстора који нису извршавали своје обавезе спрам својих еснафа, пропуштајући годинама да плаћају чланарину чему су остали чланови приговарали.⁵¹ Управе разних еснафа често су се обраћале Магистрату молбом да се неизученим занатлијама, тзв. фушерима, забрани бесправни рад.⁵² Пекари су молили да се спречи рад неких људи који су узели у закуп пећи које

нису снабдевене пекарским правом, односно да сопственици таквих пећи дају невештим људима пећи хлеб, симит и друга пецива.⁵³ Обућари су, опет, тражили да се трговцима забрани продаја обућарских производа од црне коже,⁵⁴ а опанчари су протестовали што трговци продају опанке.⁵⁵ Мајстори нису волели да се налазе у истом еснафу са занатлијама друге, далеке, струке, па су зидари и тесари замолили да се од њих одеље златари и сајције, али Генерална команда није, 3.VII.1784 тај њихов захтев уважила,⁵⁶ него је тек 1796 г. одобрила да се зидари и тесари одвоје у посебни еснаф.⁵⁷

Еснафи су подузимали кораке против оних својих чланова који су се на било који начин огрешили о своје дужности. Један је берберин био 23.VIII.1782 од Магистрата глобљен што је закашњавао на састанке, недолично се владао и вређао еснаф и једног мајстора.⁵⁸ Ђурчијски еснаф замолио је 15.II.1799 Магистрат да позове на одговорност шесторицу мајстора који су неовлашћеном надримајстору, ђурчијском калфи, дали уверење да је способан за мајстора, иако му је био забрањен даљи рад,⁵⁹ а један чизмар тужио је 14.XII.1786 Магистрату најстарије мајсторе што изван еснафске ладе држе неке новце и њиме покривају трошкове процеса насталих из њихових свађа, па моли да их Магистрат позове и због тога им поступка приговори те упути на најсавесније испуњавање царских наређења.⁶⁰ На тужбу једног кројачког шегрта да је због крађе панталона једног калфе био тучен, Магистрат је 17.IX.1782 наложио еснафу да убудуће престане кажњавати батинама и да се блаже влада спрам шегрта ако неће да оду из Земуна.⁶¹ Ђурчијски еснаф забранио је 5.VI.1784 да се батинају калфе и шегрти уз претњу глобе.⁶²

На позив Генералне команде да даде своје мишљење молби закупника берберског права да се једно такво право прода, Магистрат 23.IV.1794 одговара да у случају да је умрли берберин оставио малолетног сина треба да се сачува занат до његове пунолетности, а ако су остале само кћери које су се удале изван берберског сталежа, да у том случају треба

радњу продати уз јефтину цену (20—80 ф.) лицима способним и достојним мајсторског права,⁶³ а мајсторица која се после смрти првог мужа преудала за човека који није био тога заната изгубила је право на занат.⁶⁴ Закупник, међутим, бербернице која припада удовици не може примати и ослобађати шегрте ако нема мајсторског права.⁶⁵ Поводом противљења абаџиског еснафа да један његов члан узме на занат свога сина, Магистрат 19.II.1799 одобрава да син остане на занату код оца, јер према еснафским правилима сваки отац има права да свога сина учи.⁶⁶ С том се одлуком еснаф сагласио с напоменом да после изученог заната син мора поћи у вандровку и да не може никад основати посебан занат.⁶⁷ 3.VI.1799 претставници свих еснафа закључили су да ожењен човек не може бити примљен за шегрта.⁶⁸

Калфе су имале у оквиру еснафа своје братовштине и морали полагати обрачуне.⁶⁹ По наређењу Дворског ратног савета није ниједан шегрт могао бити ослобођен ако није у школи стекао потребно знање у писању и читању.⁷⁰

Године 1797 искрсло је поновно питање оснивања посебних српских еснафа. Четрнаест мајстора: златара, казанџија, ковача и ситара изјавили су у претставци од 1.VII.1797 Магистрату жељу да се, с разлога што су потпуно невешти немачком језику, а при еснафима се немачки расправља, па они не могу да о оном о чему се онде ради да добију ни најмањи појам као да онамо не припадају, удруже у посебан еснаф.⁷¹ Опанчари, опет, 24.VI.1797 моле Магистрат за допуштење да сами за себе уреде еснаф. Они су инкорпорирани у обућарски еснаф где се све расправља и ради на немачком језику, а опанчарима се о томе ништа не говори, па ако о том питају, одговори им се с неколико речи о оном о чему се читав сат говорило. Ако се еснаф састане изван обична четири годишња доба, а то се чешће догађа, они се — Срби — на те састанке не позивају. Из ладе се узима новац без споразумевања, као што се, напр., догодило приликом прошлог Телова када је калфама било плаћено што

Сир Привилегирте Думи ми аллен Херрн

des Königl. Freystadt zu Sesseln dem
 Erblichen Rath der Freystadt zu Sesseln dem
 jedem, dem es gelübt zu wissen, besonders aber den christlichen Weisern unferes Handwerths, welche sich in der
 der dießes Rathes unferes Handwerths, welche sich in der
 feine bestimmte Lehr-Jahre in der Erwerbungs des Handwerths, mit allem Fleiß und Fleißigkeit eifrig, treu, und flichtsam vollendet,
 and den Beweislichen Charakter seiner techonischen Ausführung bei seinem ebedemselben Weiser jederzeit auf diese Art ausgezeichnet habe; daß er beute
 am Ende achtsten Jahr, bey offener Kunst-Leude in unferer Gewerthart zum Gesellen im Gesellen freygesprachen, was in die Zahl der übrigen Gesellen aufzuehmen,
 men werden sey; Derwegen unferer sümmtlichen Zimernichter diesen gegenwärtigen
 persönlich empfinden; daß er, wehin er kommen, und sich im Handwerthe eben wollte, für wahren Gesellen von jedem anerkannt werden möge. Zur wechrethen
 Glaubwürdigkeit, und Kraft derselben wird ohne dieser Zeugnisvolle Lehrschrift mit unferem gewöhnlichen Handwerths-Siegel betraftiget, heraus gegeben.

Ы ПРІВІЛЕГІЯНЫ ЦЕХЪ СО ВО ВЕЪ МИ ХУДОЖЕСТВА Свѣдѣнато МАИСТЕРИ ВЪ СВОБОДНОИ Ц. К. ВАРОШИ Свѣдѣнато СЛАВНОИ Свѣдѣнато ПОДЛЕЖАЩИ:

Курьство сего искусства весьма важно по тому, что оно поставляет в искусство Художества и ЦЕХА много чинныхъ Мастеровъ,
 роель, которые въ деле искусства весьма важны, но не сего искусства. Мастера же, которые въ деле искусства весьма важны, но не сего искусства.
 мах много Мастеровъ, которые въ деле искусства весьма важны, но не сего искусства. Мастера же, которые въ деле искусства весьма важны, но не сего искусства.
 послужившихъ, приделавшихъ колене и вѣры обдумавъ, и много доброго своего обдумавъ, но не сего искусства. Мастера же, которые въ деле искусства весьма важны, но не сего искусства.
 повелительнаго думанъ, при отворении ЦЕХЪ АААН, въ искусствѣхъ нашихъ, по урѣдочно повелительнаго ЦЕХА изобрѣтенъ, и въ рѣш. Казанской провинціи, и въ
 делованъ въ Казань изобрѣтенъ. Которыя предшествовавшая мастеровъ, и въ Казань, но не сего искусства. Мастера же, которые въ деле искусства весьма важны, но не сего искусства.
 чество; но какъ бы оны, также бы приказы; и въ Художествѣ урѣдоченныя законы, также Казань изобрѣтенъ образцовъ отъ всѣхъ провинцій былъ. Большого ради образцовъ, и
 лпенныя образцы въ и въ Изученія Писемъ, съ такими Цеховскими Писемскими свидетельствами, мастеровъ. 27 г. 1811 г. 22. 1811 г. 22.

Обер-Цехмейстеръ
 Унтер-Цехмейстеръ

носе барјаке. Они (Срби) су чешће молили да се и за њихове црквене светковине једанпут годишње даде помоћ из ладе, јер и Немци одатле покривају своја четвртодишња богослужења, али нису добили ниједне крајцаре. Магистрат ће сам увидети да се с њима не поступа као с друговима — мајсторима, већ као с поданицима.⁷²

Исте године појавио се у Земуну и неки покушај штрајка односно бојкота обућарских калфа. Они су се, наиме, према пријави својих мајстора договорили да ће сви наједанпут отићи у друга места, а осим тога су псовали земунске мајсторе и писали против њих у друга места да ниједан калфа у Земун не долази, а све зато што су им мајстори на празничне дане укинули четврто јело.⁷³

21.VII.1798 саопштио је Магистрат земунским еснафима да је Генерална команда наредила је да се не сме дозволити да изучене калфе остану у месту, него да се морају на сваки начин послати на странствовање.⁷⁴

7.III.1799 поднео је уједињени зидарско-тесарски еснаф своје напомене царичиним еснафским чланцима који се односе на мајсторе и калфе. По њима је сваки мајстор који неоправдано изостане од Теловске или које друге црквене параде имао да плати у име глобе једну фунту воска или 48 крајцара, а калфа $\frac{1}{2}$ фунте воска или 24 кр. Ниједан мајстор не сме преузети посао који је други већ био погодио осим ако је то власт одобрила. Калфа који остави мајстора без његовог претходног знања и почне за себе радити има се казнити као и у случају да не пријави своје мајстору надризанатлију. Жели ли калфа да промени место, има другом мајстору показати цедуљу пређашњег

мајстора да од њега правилно одлази. Сваком калфи који долази из другог места, а који није нашао запошљење, има еснаф да поклони из ладе 12 крајцара. За исправу о мајсторском праву има се платити 12 ф., за ослобођење шегрта 2 ф., за уговор за шегрте 1 ф. 30 кр., а за калфу 1 ф. итд. Док је еснаф предложио да се у месецима новембру, децембру, јануару и фебруару ради од 7—12 и од 1—5 сати уз надницу од 33 кр., Магистрат је то изменио, одредивши да се у месецима мају, јуну, јулу и августу ради од 5—11 и од 1—7 сати, а у септембру, октобру, марту и априлу од 6—12 и од 1—5 сати уз дотадашњу надницу од 36 крајцара док се друкчије не уреди. У месецима новембру, децембру, јануару и фебруару има се радити од 7—12 и од 1—5 сати уз надницу од 33 крајцара. Уколико калфа касније дође на посао или раније оде, има му се одузети за сваки сат 6 крајцара и сразмерно за сваку четвртину сата. Они, пак, који при том покажу самовољу или злобу, имају бити оштрије кажњени.⁷⁵

Иако је просвећени цар Јосиф II био 27.IV.1781 забранио да се еснафски новци троше за набавку црквених застава, ипак је зидарско-тесарски еснаф 24.X.1799 замолио Магистрат за допуштење да себи набави заставу. Позивајући се на поменућу царску забрану, Магистрат тој молби није потпуно удовољио, него је допустио да еснаф место велике набави малу заставу.⁷⁶

У оваквом стању ушли су земунски еснафи у XIX столеће. По њиховом узору развили су се еснафи у новоствореној српској држави, а еснафска привилегија Марије Терезије, из 1768 г., нашла је одраз у уредби о еснафима Кнежевине Србије из 1847 године.

НАПОМЕНЕ

¹ Архив града Београда, Земунски магистрат ф I бр. 82/1768.

² Исто, ф I бр. 1/1755, Протокол већа.

³ Исто, ф I бр. 1/1756, Протокол већа.

⁴ Исто, ф I бр. 1764/1764.

^{4a} Исто, ф I бр. 1/1566, Протокол већа.

^{4b} Генерална команда је настојала да се повећа број мајстора, видећи у томе корист за

град, Исто: ф I бр. 13/1760, ф I бр. 18/1761.

⁵ Исто, Привилегија Марије Терезије од 1. IX. 1768 (диспозитив), ф I бр. 82/1768.

⁶ Исто, ф II бр. 95/1767.

⁷ Исто.

⁸ Исто, ф I бр. 82/1768.

⁹ Исто, ф II бр. 95/1768.

¹⁰ Исто, ф I бр. 82/1768.

¹¹ Исто. У томе списку наведени су ови занати бели пекари (2 католика); црни пекари (7 православних и тројица Срба гостионичара који пеку хлеб за продају), један пивар (католик), месари који кољу говеда (2 Србина), месари који кољу овце (6 Срба), рибари (10 мајстора и 37 помоћника без ознаке вероисповести), немачки кројачи (4 католика и један Јеврејин), мађарски кројачи (3 Србина), српски кројачи или абације (26 Срба), терзије (16 Срба), обућари (6 католика), чизмари (13 Срба), опанчари (2 Србина и 1 католик), ћурчије (20 Срба), капамације (1 Србин), мађарски гомбари (3 Србина), златари (2 католика), пушкари (1 католик), бравари (1 католик), ковачи (2 католика), казанџије (1 Србин), оштрачи (1 Србин), столари (2 католика), бачвари (4 католика), колари (2 католика), кожари (1 Јеврејин), седлари (1 католик), сарачи (2 католика и 1 Србин), зидари (2 католика), тесари (1 католик с два оснафски изучене калфе те 10 српских тесара који нису оснафски изучили занат), стаклари (1 Јеврејин), сапунџије (9 Срба), лицидери (1 католик), ужари (1 католик). Остали занати нису наведени у концепту списка.

¹² Blau Montag се звао понедељак када калфе, обично због пијанчења у недељу у ноћи, нису долазиле на посао.

¹³ Исто, ф I бр. 82/1768.

¹⁴ Исто, ф I бр. 14/1769.

¹⁵ Исто, ф I бр. 15/1769.

¹⁶ Исто, ф I бр. 17/1769.

¹⁷ Исто, ф I бр. 17/1769.

¹⁸ Исто, ф I бр. 17/1769.

¹⁹ Исто, ф I бр. 17/1769.

²⁰ АГБ, ЗМ, Протокол већа од 11. VI. 1770 стр. 49.

²¹ Исто, 67, ф II бр. 29/1770.

²² Исто, 87.

²³ Исто, ф II бр. 43/1770.

²⁴ Исто, ф II бр. 43/1770.

²⁵ Исто, ф II бр. 63/1772.

^{25a} Исто, ф II бр. 81/1773.

²⁶ Исто, ф II бр. 139/1782.

²⁷ Исто, ф III бр. 234/1784.

²⁸ Исто, ф II бр. 100/1780.

²⁹ Исто, ф II бр. 45/1775.

³⁰ Исто, ф I бр. 1/1784.

³¹ Исто, ф III бр. 98/1773.

³² Исто, ф II бр. 55/1774.

³³ Исто, ф II бр. 12/1774. Војна команда у Земуну наредила је 5. II. 1774 Магистрату да се због кријумчарења и ради одржавања санитарних прописа ограничи број рибара и то: на 5 рибара с мрежом, од којих су четири — три католика и један Србин — поименично набројани, док ће петог, по могућности католика, изабрати Магистрат, и на 20 рибара с чуном и то поузданих људи који на турској страни немоју рођаке ни везе. Сваки рибар

с мрежом може држати три калфе који, као и мајстори, имају бити учлањени у еснаф. Између оних 20 имају двојица најпоузданијих бити уписани у еснаф као мајстори, а осталих 18 као калфе. Сви имају између себе образовати еснаф, а један ће између њих бити именован привременим потстарешином (унтерцехмајстор). Сваки има рибу продавати, а не сме је давати на препродају. — На претставку Магистрата од 20. II. 1779, Генерална команда допустила је да се број рибара с мрежом повиси са два с калфама, а оних с чуном с 10, и да то буду привилеговани рибари који су у еснафу, а осталим људима има да се забрани риболов.

³⁴ АГБ, ЗМ, Протокол већа од 7. VI. 1782 стр. 108.

³⁵ Исто, седница од 9. IX. 1782 стр. 183—184.

³⁶ АГБ, ЗМ, ф II бр. 199/1785.

³⁷ Исто, ф XIII бр. 18/1789.

³⁸ Исто, ф II бр. 111/1789.

³⁹ Исто, ф I бр. 1/1783.

⁴⁰ Исто, ф XIII бр. 68/1796.

⁴¹ Исто, ф XIII бр. 87/1797; ф XIII бр. 71/1799; ф XIII бр. 64 и 92/1799.

⁴² Исто, ф XIII бр. 75/1799; ф XIII бр. 79/1793.

⁴³ Исто, ф XIII бр. 65/1796; ф XIII бр. 24/1793.

⁴⁴ Исто, ф XIII бр. 18/1797.

⁴⁵ Исто, ф XIII бр. 28/1799.

⁴⁶ Исто, ф II бр. 124/1784.

⁴⁷ Исто, ф XIII бр. 227/1792.

⁴⁸ Исто.

⁴⁹ Исто, ф II бр. 84/1775.

⁵⁰ Исто, ф IV бр. 376/1784.

⁵¹ Исто, ф III бр. 294/1783.

⁵² Исто, ф II бр. 85/1780, ф XIII бр. 47/1791. ф I бр. 1/1783, ф XIII бр. 78/1798, ф XXXIV бр. 22/1800, ф XLIV бр. 16/1799.

⁵³ Исто, ф XIII бр. 80/1799, ф XIII бр. бр. 64/1794.

⁵⁴ Исто, ф XIII бр. 40/1799, ф XIII бр. 19/1800, ф XIII бр. 29/1793.

⁵⁵ Исто, ф II бр. 220/1786.

⁵⁶ Исто, ф II бр. 21/1784.

⁵⁷ Исто, ф XIII бр. 122/1798.

⁵⁸ АГБ, ЗМ, Протокол већа, седница од 23. VIII. 1782.

⁵⁹ АГБ, ЗМ, ф XIII бр. 14/1799.

⁶⁰ Исто, ф I бр. 66/1786.

⁶¹ АГБ, ЗМ, Протокол већа седница од 17. IX. 1782.

⁶² АГБ, ЗМ, Протокол већа седница од 5. VI. 1784.

⁶³ АГБ, ЗМ, ф XIII бр. 55/1794.

⁶⁴ Исто, ф XIII бр. 40/1794.

⁶⁵ Исто, ф XIII бр. 109/1793.

⁶⁶ Исто, ф XIII бр. 16/1799.

⁶⁷ Исто, бр. 20/1799.

⁶⁸ Исто, ф XIII бр. 42/1799.

⁶⁹ Исто, ф II 85/784.

⁷⁰ Исто, ф II бр. 165/1785.

⁷¹ Исто, ф XIII бр. 35/1797.

⁷² Исто, ф XIII бр. 33/1797.

⁷³ Исто, ф XIII бр. 24/1797.

⁷⁴ Исто, ф XIII бр. 75/1798.

⁷⁵ Исто, ф XIII бр. 23/1799.

Да се види куповна вредност тадашњег новца и на тај начин установи величина надница, навешћемо цене животних намирница:

Год. 1776 стајала је фунта (0,5 кг) говеђег меса 2 кр. (Ф I бр. 9/1756).

Год. 1775 стајала је фунта телетине 4 кр. а овчетине и јагњетине 3,5 кр. (Протокол већа).

Год. 1787 стајала је фунта говеђине 4 кр. (ф II бр. 329/1987).

Год. 1796 стајала је фунта говеђине 4 кр.

Год. 1797 стајала је фунта говеђине 4 кр.

Год. 1798 стајала је фунта говеђине 4 кр.

Год. 1799 стајала је риба већа од 2 фунте 5, између 1—2 фунте 4, а она испод фунте 3 крајцаре по фунти (Ф XIII бр. 93/1799). Хлеб од црног брашна у тежини од 2 фунте и 12 лота 3 крајцаре (ф LXII бр. 5/1799).

⁷⁶ Исто, ф XIII бр. 78/1799.

CONTRIBUTION À LA DOCUMENTATION SUR L'HISTOIRE DES GUILDES DE ZEMUN AU XVIIIÈME SIÈCLE

L. ČELAP

Dès la libération des Turcs en 1717, les artisans de Zemun se sont organisés en guildes pour se maintenir plus facilement. Ces guildes étaient organisées sur une base religieuse, les unes étant formées de Serbes — orthodoxes, les autres d'Allemands — catholiques.

Ces guildes ne jouissaient pas du privilège royal qui aurait servi de base à leur existence, mais vivaient conformément aux règlements édités par diverses autorités.

Cependant l'impératrice Marie-Thérèse a décerné en 1768 aux artisans de la zone frontalière de Slavonie et de Srem, ainsi qu'à ceux des villes fortifiées: Petrovaradin, Zemun, Karlovac, Bukovac, Mitrovica, Vinkovci, Brod, Stara et Nova Gradiška, des privilèges professionnels.

Aux termes de ce décret, les artisans ne devaient plus être divisés en guildes selon un critère religieux, mais, au contraire, les Serbes et les Allemands devaient former des guildes communes. Les artisans serbes s'y opposèrent affirmant qu'ils allaient faire faillite en s'unissant à leurs collègues allemands, dont les commis travaillaient moins tout en étant mieux payés et mieux nourris que ce ne fut le cas chez les Serbes.

Enfin, menacés, par le Commandement général de Slavonie, d'une interdiction de travailler, les Serbes ont tout de même formé des guildes communes avec les Allemands,

de sorte que tous les artisans de Zemun faisaient partie de 12 guildes: trois allemandes, trois serbes et six mixtes.

Plus tard, certains artisans serbes ont demandé également à se séparer des Allemands, donnant comme argument que les discussions aux réunions avaient lieu en allemand, langue, qu'ils ne comprenaient pas, et que les Allemands utilisaient l'argent de la guilde pour les besoins de l'église catholique.

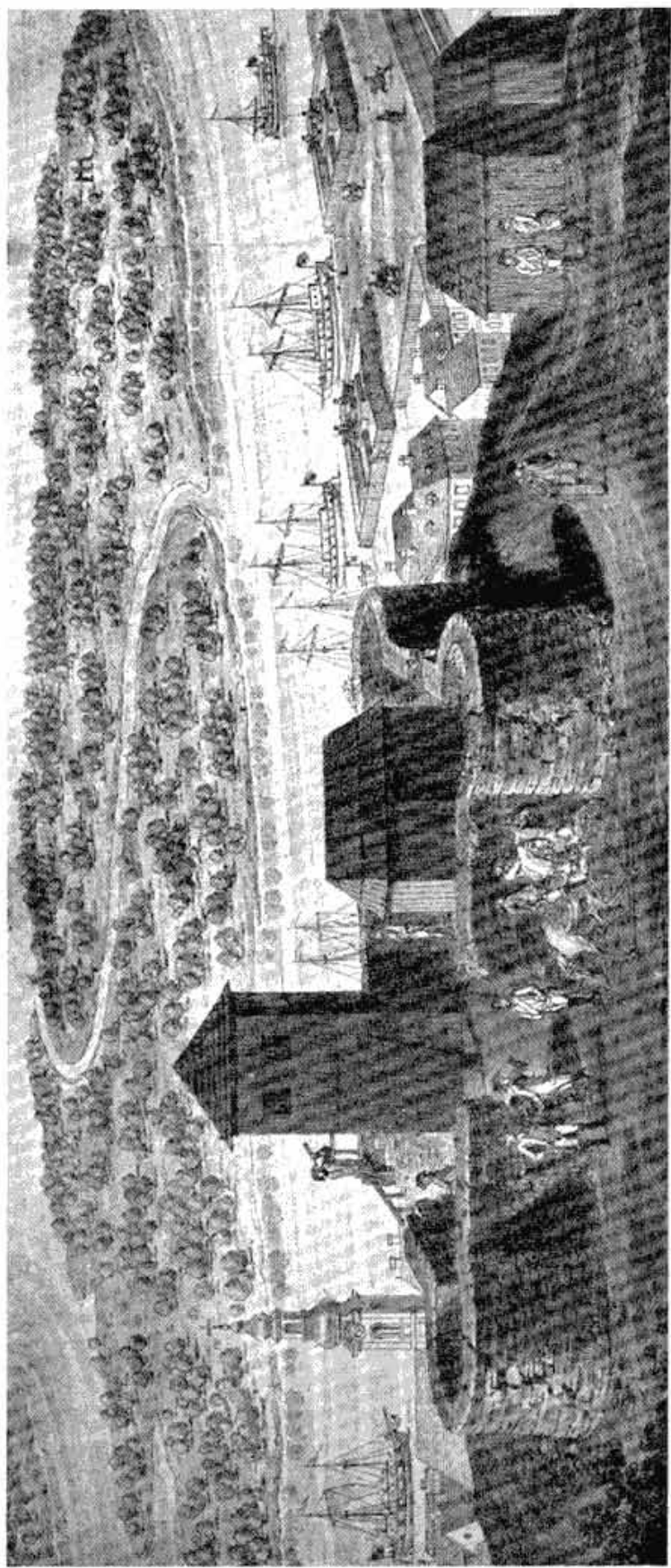
A l'instar des guildes de Zemun, des guildes ont été organisées au cours du XIXème siècle dans le nouvel Etat serbe et le privilège de Marie-Thérèse, datant de 1768, a trouvé son écho dans le «Décret sur les guildes dans la Principauté de Serbie» signé en 1847.

Illustrations dans le texte:

Fig. 1 — Le début du Privilège accordé par l'impératrice Marie-Thérèse aux artisans de la zone frontalière de Slavonie et des villes fortifiées, édité le 1er septembre 1768.

Fig. 2 — Extrait de l'ordre du Commandement général de Slavonie menaçant les artisans serbes de sanctions sévères s'ils refusent de former des guildes communes avec les Allemands.

Fig. 3 — Certificat de commis édité le 23 avril 1811 par la guilde hongroise des tailleurs de Zemun.

Земунска тврђава, детаљ са гравире из 1789 године. (Из збирке Народног музеја у Земуну).
La forteresse de Zemun, détail d'une gravure de 1789. (Collection du Musée National de Zemun).